

УДК 141.7:[130.2:796]

Білогур В. Є.

доктор філософських наук,
професор, професор кафедри теорії і методики
фізичного виховання та спортивних дисциплін,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
(Україна, Мелітополь), bilovlada@mail.ru

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У СПОРТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

В статті сформувано концепцію самореалізації особистості у спорті в умовах трансформаційних змін; розкрито, що самоактуалізація як світоглядна здібність людини у спорті є реалізацією потенцій, талантів, здібностей людини як у фізичному, так і духовному вимірах. Розкрито, що самоактуалізовані особистості у спорті є прикладом розвитку тілесності, спонтанності, інтуїтивності людини. Виявлено понятійно-категоріальний апарат концепції самореалізації особистості в контексті визначення понять - самоволодіння собою, самоконтроль, самовиховання, що сприяють розвитку спорту на всіх рівнях. Проаналізовано міжнародно-правові акти, зарубіжний досвід розвитку спорту та умови його фінансового забезпечення. Для аналізу самореалізації особистості у спорті використано синергетичну методологію, яка найбільш адекватно відображає сутність особистості в умовах кризового буття.

Ключові слова: концепція самореалізації особистості, спорт, спорт вищих досягнень, масовий спорт, самовиховання, самоконтроль, самоактуалізація

Актуальність наукового дослідження зумовлена наступними чинниками. По-перше, недостатньою теоретичною розробленістю концепції самореалізації особистості у спорті в умовах сучасних трансформаційних змін, так і осмислення комплексу кумулятивних змін, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Останнє сприяє досягненню стабільного розвитку сучасного суспільства, адже ми живемо за доби глобалізації, коли важливим є пошук шляхів виходу особистості із складних економічних та соціальних ситуацій. По-друге, на сьогоднішній день в Україні спостерігається певний дефіцит теоретико-методологічної рефлексії концепції самореалізації особистості у спорті в умовах кризи, вирішенню яких може слугувати соціодіагностика антиентропійних процесів, яка може сприяти стабільності українського соціуму, коли людина використовується не як засіб, а як кінцева мета сучасного розвитку. По-третє, становлення і розвиток парадигми цивілізаційного розвитку сучасного українського суспільства обумовлено об'єктивним перебігом антропо-культурного сучасного процесу, що утверджується у вітчизняному соціальному просторі, в основі якого людина, її саморозвиток та самоактуалізація. По-четверте, цивілізаційні засади, на яких повинен базуватися сучасний соціум XXI століття, продовжують поглиблювати значення роздумів реалізацію феномена цілісної особистості, яка повинна розвиватися і в умовах кризового соціуму, поставивши вимогу розробки таких категоріальних форм цивілізаційного дискурсу, як самовиховання, самоактуалізація, самореалізація особистістю своєї цілісності, самореалізація особистості у спорті. По-п'яте, на сьогодні в сучасній соціально-філософській думці відсутня концепція самореалізації особистості у спорті в умовах трансформаційних змін. Під концепцією ми розуміємо систему взаємозалежних поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів, певний спосіб

розуміння явищ і процесів, пов'язаних з самореалізацією особистості у спорті.

Проблема самовизначення особистості як філософська проблема розглядається в філософських доробках С.К'єркегора, К.Ясперса, М. Хайдеггера, Ж.П.Сартра, А.Камю. Самовизначення особистості у світі спорту - це свідомий акт виявлення і утвердження особистісної позиції в проблемних спортивних ситуаціях, що являють собою цілісну систему закономірностей руху культурної і моральної свідомості. Саме розум в змозі озброїти кризову свідомість основоположним, інтегруючим принципом "прочитання" людського буття і свідомості у формах його засвоєння, здатних здійснити оцінювання останніх не лише за предметними наслідками чи істині як такою, але й у їх безпосередності, тобто саме по значенню праксеологічних смислів їх для людської (спортивної) життєдіяльності. У вітчизняній літературі автор орієнтується на роботи В.Білогур, М. Ібрагімова.

В умовах розвитку процесу демократизації сучасного світу, становлення громадянського суспільства і пошуків свободи самореалізації особистості у спорті відбувається пошук оптимальних шляхів подальшого удосконалення властивостей людини, становлення цивілізаційних суспільних відносин, відкривається простір для прояву конструктивної активності особистості в усіх сферах життєдіяльності, у тому числі і в спорті. Відносно цього має бути сконструйована і цілісна концепція систем цінностей самореалізації особистості у спорті, які б сприяли її цілісності.

Мета наукового дослідження – формування концепції самореалізації особистості у спорті в умовах трансформаційних змін в контексті теоретичних і праксеологічних вимірів.

Для аналізу самореалізації особистості у спорті ми будемо використовувати синергетичну методологію, яка найбільш адекватніше відображає сутність особистості в умовах кризового буття. Як не дивно, але в основі будь-якої самоорганізуючої системи лежить хаос - енергійне і безупорядковане самоздійснення різномісних елементів буття. Адже, пасивність і порядок властиві самоорганізації косної матерії, в той час як самоорганізація як суспільного, так і індивідуального життя є синонімом автентичного (справжнього) життя. Стохастичні коливання параметрів (флуктуації) є тим фоном, на основі якого відбувається становлення і розвиток особистості в умовах кризового буття. Будь-яка система володіє емерджентними властивостями, властивими лише їй, а об'єднання допустимих станів системи і середовища для всіх її можливих сполучень дає специфічний простір екзистентності, тобто простір для самореалізації особистості [1; 2]. Якщо цілеспрямовані зміни чи флуктуації параметрів достатньо великі, то система втрачає свою якісну визначеність, вона або руйнується, або перетворюється в нову систему, усталену на певному відрізку часу до чергової кризової ситуації. Життєздатна система може бути створена на основі використання природного потенціалу самоорганізуючої системи з урахуванням її власних законів. На відміну від відцентрового руху, коли негативна мотивація виштовхує організм із певної точки фазового простору,

цілеспрямований рух характеризується дією позитивної мотивації, притягує організм до певної точки простору, пов'язаного з досягненням даної цілі. Відцентрова система, яка направляє актуально діючим негативним фактором, потребує певної інформації для вибору в точках біфуркації (проте цей вибір може бути і випадковим). На відміну від негативної "антицілі", позитивна ціль не існує в уже реалізованій реальності і тому не може виробляти "управлінську" взаємодію безпосередньо в якості фізичного простору. Але щоб перспектива самознищення "родового життя" не загрожувала знищенню людині, основою людської консолідації і спільноти повинні бути вирішені проблеми самоорганізації, самопізнання, визначення самості людини, самоактуалізації, самовиховання, самоволодіння, самопізнання, самоконтролю, які усвідомлюються як ціннісні площини концепції цілісності особистості. Тому синергетична методологія допомагає нам проявити сутність самореалізації особистості в умовах трансформаційних змін [3].

Самоактуалізація як світоглядна характеристика і здібність людини реалізувати себе у світі спорту є реалізацією потенцій, талантів, здібностей людини, так як людина не може жити в суспільстві без розвитку цих потреб; але лише для невеликої меншості вона в якійсь мірі може бути здійсненою в повній мірі. Самоактуалізовані особистості у спорті є прикладом розвитку тілесності, спонтанності, інтуїтивності людини, які набувають вагомості для розвитку того духовного і матеріального субстрату, який максимально втілює людську сутність, виявляє духовні регулятиви, без яких не може існувати і одухотворене суспільство. Суб'єктивно-психологічне розуміння самосвідомості особистості як знання свого "Я", як фізичне самопочуття індивіда є недостатнім. Дослідження самосвідомості "Я" як форми активності особистості переноситься у площину аналізу широких суспільних зв'язків, відносин, які складають сутність людини, породжують необхідність в активності суб'єкта у будь-якій сфері життєдіяльності. Специфіка самосвідомості, характер її розвитку і виявлення у спортивній діяльності - в діяльнісній суті людини. Самосвідомість зумовлюється суспільно-історичною детермінацією особистості, її функціональні особливості зумовлені системою взаємовідносин, в яких здійснює свою життєдіяльність особистість [4]. Плідним для нашого аналізу є розгляд самосвідомості в контексті предметно-діяльнісного і рефлексивно-комунікативного відношення людей до природи і один до одного. Це дозволяє виявити діалектику суспільної природи самосвідомості особистості та індивідуальної форми існування, яка впливає на розвиток фізичного і духовного субстрату. В єдиному філософському тлумаченні самовизначення в умовах кризового соціуму є діяльнісним по відношенню до ситуації, безкорисливим і навіть пов'язаним із ризиком, оскільки воно може поєднатися в образі такої інтуїції мислення і свідомості, коли тотожність мислення і буття, поняття і споглядання співпадають і стають предметом роздумів, сумнівів, проблемою, що вимагає постійного перетворення як мислення, так і буття людини. Пробудження свідомості і самосвідомості сприяє осмисленню людського ества і самоусвідомлення свого

фізичного субстрату, який сприяє удосконаленню й духовної цілісності особистості, формуючи метафізику тілесності [5].

Фізичне самоволодіння собою в умовах стресів, "шокового (кризового) стилю життя" є субстанційним визначенням здатності особистості формувати спортивні риси у напрямку людської завершеності і досконалості за допомогою розумно-моральної дії як такої у залежності від природних факторів. Фізичне самоволодіння проявляється у двох аспектах: 1) мужності; 2) поміркованості. Самоволодіння собою у фізичному й духовному сенсі - це одне із загальних достоїнств, яка виходить із фізичної зрілості людини, включає здатність людини здійснювати діяльність в дезорганізуючих ситуаціях, ситуаціях стресів чи "кризового стилю" життя, і є показником соціальної і емоційної зрілості людини. Остання являє собою орієнтацію особистості у мінливому середовищі, яке постійно змінюється і як результат внутрішньої роботи ("роботи серця"), як самопізнання і порівняння себе з іншими, реалізація принципу суб'єкта, його діяльності і спілкування [6; 7].

Одним із проявів фізичного самоволодіння є *самоконтроль* як опредмечення своєї фізичної і духовної суті, що узагальнює усвідомлення і оцінку суб'єктом власних дій, психічних процесів і станів. Таке усвідомлення людиною свого фізичного стану сприяє формуванню саморегуляції людиною своєї поведінки і навіть всього життя, передбачає можливість людини усвідомлювати і контролювати різноманітні психічні стани і ситуації, так як саморегуляція базується на основі вольової регуляції і моральної регуляції, які засновані на самоконтролі людини як інтегративного компонента цілісності особистості. Людина, яка самоконтролює сама себе, є центром фізичної і духовної активності, здатна предметно освоювати зовнішній і внутрішній світ, відкривати можливості для того метафізичного підґрунтя, яке робить людину особистістю. Проблема самоконтролю особистості особливо важлива у переломні періоди суспільства, періоди "соціального хаосу", в яких надзвичайно необхідна адаптація і саморегуляція як людини, так і колективу, особливо в ситуаціях розпаду соціуму. Через архетипічні зразки пам'яті і поведінки можливо еліминувати до певного рівня вироблені цивілізацією і світовими релігіями норми поведінки і системи культурної комунікації. Концепція самоспостереження у виборі автентичних зразків поведінки являє собою певний модус існування людини, скерований констелятивним типом рефлексії і зобов'язує індивіда поглиблювати самоспостереження як за своїм внутрішнім світом, так і аналогічно інших людей (Петра, Павла). Останнє сприяє особистісному зростанню, як у часи сталого і спокійного розвитку цілих соціальних груп, так і критичних ситуацій, допомагає фіксувати різні прояви своєї душі (переживання, думки, почуття), грає надзвичайно важливу роль у формуванні самосвідомості і самоконтролю особистості. Ще І.Кант поставив такі питання: "Що робити, щоб світ, який знаходиться у злі" не перетворитися на пекло? І виробив ідеали суспільства і особистості, які допомагають позбавитися ентропійних процесів, процесів розкладу і деградації

суспільства. Людство не може розвиватися, якщо не має тієї безумовної цілі, яка вимагає постановки і вирішення граничних питань буття, породження рефлексивно-регулятивного і трансцендентного стилів буття, особистісного зростання, досягнення свободи волі, подолання "дурної нескінченності", дискретності "Я", а значить плекання ідеального типу тілесного і духовного.

Самооцінка самого себе як модус пізнання своєї фізичної підготовки до спортивного життя є необхідною чи трансцендентною умовою метафізики людини, оцінкою людини своїх можливостей і властивостей, свого місця в цьому світі, серед інших людей, що є важливим регулятором (регулятивом) людської поведінки, для чого необхідний і розвиток трансцендентної свідомості - переходу її із нормального стану в неординарний, змінний стан. Трансцендентність пов'язана з подоланнями свого тіла, особистості, "Я", з виходом свідомості за межі, покладені соціальними, культурними, природними обмеженостями. В якості суб'єктивного критерію самореалізації особистістю в спорті можна назвати впевненість суб'єкта в собі, зміни в стилі індивідуального життя і світорозумінні людини; процес соціалізації людини та її включення в соціальну (спортивну) практику, що допомагає гармонізувати міжсуб'єктні, соціальні, екологічні, культурологічні відносини, які необхідно розвивати для "олюднення" людини і суспільства, людини і людини, людини і спорту. Гармонійність і універсальність спортивної життєдіяльності є чинником подальшого прогресу як самої людини, так і суспільства в цілому: від самооцінки людини у спорті залежать взаємовідносини людини з оточуючим світом, її критична вимогливість до самого себе, критичне відношення до своїх успіхів і невдач. Тим самим самооцінка людини у спорті впливає на ефективність спортивної діяльності людини, на ті реальні можливості людини, які приводять до того, що вона розпочинає себе правильно оцінювати, внаслідок чого її поведінка стає адекватною тим умовам, в яких вона знаходиться.

Саморегуляція (від лат. *regulare* - приводити в порядок, налагоджувати) в діяльності спортсмена як складова процесу формування особистістю своєї цілісності – це доцільне функціонування індивіда на різних рівнях організації, один із рівнів регуляції цілісності, що сприяє виявленню специфіки реалізуючих її засобів відтворення і моделювання цілісності, в тому числі і рефлексії суб'єкта. *Саморегуляція діяльності спортсмена - це те "силове поле" руху єдності енергетичних, динамічних і змістовно-сміслових факторів, які "опосередковані безпосередньо" і впливають на функціонування індивіда як єдиного цілого, як єдиного організму. Це - прийняття спортсменом як суб'єктом спортивної діяльності цілей його спортивної активності; складання моделі спортивної діяльності; складання програми спортивної дії; визначення критеріїв для успішної реалізації цілей спортсмена; інформація про реально досягнуті результати; оцінка відповідності реальних результатів критеріям спортивного успіху; прийняття рішень відповідно концепції індивідуальної спортивної діяльності.* Загальні закономірності

саморегуляції спортсмена реалізуються в індивідуальній формі, яка залежить від конкретних умов, знеосіблюючих процеси "універсальною відчуження" індивіда, нервової діяльності, генетичної природи спортсмена від своєї спортивної діяльності як такої.

Сутність концепції самоактуалізації особистості у спорті проявляється тоді, коли відбувається формування "буттєвих цінностей" і "мета-цінностей", що включає наступні моменти цього осмислення: повне, живе і самовіддане переживання спортивних успіхів чи невдач з зосередженням на собі; існування фактично спортсмена у дії, а не в потенційності; чесність і прийняття відповідальності за свої дії; розвиток здібностей "кращого вибору"; розвиток всіх своїх потенційних актів. Пік переживання - перехідний момент самоактуалізації, коли людина усвідомлює себе більш цілісною істотою в умовах складного процесу самореалізації свого "Я" в спортивній кар'єрі, властивого іманентній сутності духовного самовизначення особистості.

Спорт як феномен постіндустріального розвитку розвивається в умовах соціально-культурних трансформацій, коли від особистості необхідно включатися в загальну систему міжнародної взаємодії, комунікативно-інформаційного обміну. Сьогодні спорт став частиною глобальної економічної системи, актором великої політики, втіленням науково-технічних досягнень. Олімпійські ігри як символічне втілення спорту є одним з наймасштабніших і соціально значимих подій. Всебічний аналіз феномена спорту, його взаємозв'язок з іншими галузями життєдіяльності, активна участь молоді у спортивних подіях як вітчизняного, так і міжнародного масштабу необхідні для проявлення особистістю своєї іманентної сутності. Домінуюча система поглядів у світі відображає позитивний вплив спорту на особистість і суспільство. Уряди багатьох країн підтримують спортивні рухи, субсидуючи програми підвищення фізичної підготовки молоді та дорослих, а також удосконалюючи системи спорту вищих досягнень. Тут не слід забувати і про такий феномен, як студентський спорт, який має розвиватися і удосконалюватися як у нашій країні, так і в зарубіжних країнах. Універсіада є одним з найголовніших спортивних подій у світі, а багато олімпійських призерів і, навіть, чемпіонів, багато студентів тренуються в університетських клубах. Зміни в організації студентського спорту в нашій країні поки не сприяють інтеграції в існуючу міжнародну систему студентського спорту. Часто у багатьох спортивних змаганнях під егідою Міжнародної федерації університетського спорту (ФІСУ, FISU) рідко можна зустріти українську команду, або вона представлена в малій кількості, що є суттєвою прогалиною у розвитку міжнародних зв'язків у спортивній сфері, що говорить про проблему організації університетського спорту. Адже студенти-спортсмени у багатьох видах спорту можуть скласти значну конкуренцію професійним спортсменам, при цьому студентський резерв можна сміливо представити у вигляді ресурсів для поповнення лав професійних спортсменів. В розвинутих країнах сфера спорту чітко розділена на масовий спорт, або спорт для всіх, спорт вищих досягнень (олімпійський) і

професійний спорт. І цими видами спортивної діяльності займаються різні спортивні організації. Причому розвиток спорту вищих досягнень - це прерогатива держави та національних державних і громадських спортивних організацій. Розвиток масового спорту - прерогатива держави через муніципальні і місцеві органи влади, спортивні організації та установи на цьому рівні і, звичайно, самого населення. Розвиток професійного спорту здійснюють приватні комерційні структури з невеликою часткою допомоги з боку муніципалітетів і місцевих органів влади. Невід'ємною функцією держави в сучасній практиці спорту повинна бути правова підтримка. Зважаючи на те, що спорт - це специфічний вид діяльності і існує тенденція до розвитку кар'єрних характеристик у даній галузі, то правове регулювання спорту і спортивної діяльності заслуговує особливої уваги. У міжнародній практиці спортивне право активно розвивається як окрема галузь правовідносин.

Праксеологічні виміри формування концепції самореалізації особистості у спорті в умовах трансформаційних змін пов'язані з розробкою правових засад спорту, які б захищали особистість та сприяли самореалізації особистості у сфері спорту.

Термін "міжнародне спортивне право" використовується в сучасній правовій літературі в двох значеннях: як частина міжнародного права, позначення сукупності актів міжнародного характеру регулюючих міжнародні спортивні відносини (конвенції акти міжнародного олімпійського комітету (МОК) тощо); як правове регулювання у сфері спорту на міжнародному рівні в широкому сенсі (власний англосаксонській системі права). Найбільш важливими міжнародно-правовими актами у сфері фізичного виховання і спорту є:

1) *Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту*, проголошена Генеральною конференцією ООН в Парижі 21 листопада 1978 року. Хартія була прийнята з метою поставити розвиток фізичного виховання і спорту на службу прогресу людства, сприяти їх розвитку і спонукати уряди, компетентні неурядові організації, працівників освіти, сім'ї та окремих осіб керуватися нею, розповсюджувати її та застосовувати на практиці. 2) *Спортивна хартія Європи*, прийнята 7-й конференції міністрів з питань спорту європейських країн р. в Родос (Греція) 15 травня 1992 року. Прийняття Хартії створило основу для єдиної урядової політики європейських країн в сфері спорту. Спортивна Хартія Європи являє собою досить короткий правовий документ, який включає в себе 13 статей, де висвітлено загальні принципи політики країн-учасниць у фізкультурно-спортивній сфері [8].

До найбільш істотних тенденцій розвитку правового регулювання спортивних відносин на загальносвітовому рівні можна віднести: 1) підвищення децентралізації управління в області спорту, у тому числі в глобальному масштабі; підвищення правочинів саморегуляторних організацій у сфері спорту, зниження втручання держави у сферу спорту; 2) уніфікація національного законодавства про спорт по всьому світу; 3) тенденція ускладнення структури і збільшення обсягу законодавчого регулювання у галузі спорту у більшості країн з одночасним розширенням і активізацією

використання різних форм систематизації законодавства про спорт; 4) переосмислення і радикальне удосконалення моделі управління професійним спортом; 5) вдосконалення правових механізмів боротьби з насильством і вживанням допінгу в спорті; 6) лібералізація спортивних трансферів; 7) лібералізація законодавства про спортивних трансляціях; приватизація фінансування професійного спорту, що спричинить розвиток спонсорства, прав на спортивні трансляції, модернізацію стадіонів та вдосконалення системи продажу квитків на спортивні змагання; підвищення ясності й прозорості для інвесторів, які вкладають кошти в спортивні проекти, підвищення гарантій захищеності інвестиційних інтересів; 8) підвищення захищеності прав спортсменів, у тому числі їх прав на охорону здоров'я та економічних прав; 9) подальше підвищення ідентифікації спорту як економічної діяльності [9].

Хоча кожній країні властива своя національна система фізкультурно-спортивного руху, на Заході, як правило, вона являє собою органічне поєднання зусиль держави, урядових, громадських та приватних організацій та установ. За рівнем державного регулювання спортивної сфери країни можуть бути умовно розділені на дві категорії. До першої належать ті країни, де держава практично не втручається у спортивне життя, вона цілком автономна, тобто розвиток спорту належить до компетенції самих спортивних рухів. Найбільш яскравий приклад США, де не виявляється фінансової підтримки спорту з боку федерального уряду. В інших країнах (Великобританія, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Японія) держава здійснює лише матеріальну підтримку спорту при його повній автономії. До другої категорії належать країни, які проводять державну спортивну політику. Вони беруть на себе відповідальність за розвиток спорту. На центральному рівні ця робота доручається спортивному міністерству чи іншому відомству, в якому існує спеціальний орган, відповідальний за фізкультурно-спортивну роботу. Міністерства спорту функціонують у чотирнадцяти європейських державах [5]. Найчастіше ці дві моделі спортивного регулювання доповнюють одна одну. Наприклад, італійське законодавство визнає за своїм Олімпійським комітетом вирішальну роль у національному спортивному русі. Крім того, спортивна діяльність регулюється або центральними структурами (Німеччина), або регіональними (Італія). В даний час у більшості країн відповідальність за розвиток фізичного виховання і спорту несуть державні органи. До них відносяться Австрія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Франція, країни Східної Європи, більшість країн і пострадянських держав. У тих країнах, де немає міністерств спорту, за його розвиток відповідають інші державні органи. Спорт знаходиться під контролем міністерств з освіти, культури, молоді та ін. (Бельгія, Греція, Португалія, Фінляндія, Естонія). У Німеччині та Швейцарії питаннями спорту відає міністерство внутрішніх справ, у Швеції - міністерство фінансів, в Японії - міністерство освіти, науки і культури. Розглядаючи фінансування спортивних організацій за кордоном, можна відзначити, що існує так само, як і в області державного управління, дві моделі: американська система фінансування і стара система

фінансування соціалістичних країн. У першій моделі фінансування здійснюється у більшій мірі за рахунок приватних інвесторів і комерціанализации спорту. У другій же фінансування спортивних організацій здійснюється за рахунок державних дотацій з планового бюджету, як на муніципальному, так і на федеральному рівні. Як вже зазначалося вище, у розвинених зарубіжних країнах сфера спорту чітко розділена на масовий спорт, або спорт для всіх, спорт вищих досягнень (олімпійський) і професійний спорт. Кожен з цих напрямків фінансується з різних джерел і різної частини загального бюджету спортивних організацій.

На розвиток спорту вищих досягнень виділяються кошти з державного бюджету (за винятком США) у розмірах, які залежать від цілей і завдань, поставлених державою та суспільством. У бюджетах національних спортивних федерацій у багатьох країнах державні дотації складають від 50 до 80 % в залежності від виду спорту. На розвиток масового та дитячо-юнацького спорту муніципальні і місцеві бюджети витрачають від 1 до 3 % від загального обсягу бюджетних асигнувань. Причому в країнах з високим рівнем життя значних коштів на своє оздоровлення інвестує саме населення. У деяких європейських країнах муніципальні органи влади підтримують окремі професійні види спорту або команди. Практично у всіх зарубіжних країнах, особливо в США, права на трансляцію змагань з багатьох видів спорту продаються телекомпаніям. Рівень розвитку масового спорту в будь-якій країні - це платформа для успішної діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій, студентських клубів і професійних спортсменів, аж до національних збірних, які виступають на міжнародних змаганнях. Тому інвестування коштів у масовий спорт - це великий крок у сторону збільшення не тільки показників життя населення, але й вектор на зміцнення суспільних відносин.

До праксеологічних засад масового спорту слід віднести його фінансове забезпечення. Цій проблеми протягом тривалого часу приділяється велика увага, як з боку різних соціальних інститутів, так і з боку представників спортивної науки. У Європі, наприклад, активні дії щодо фінансування масового спорту були здійснені в 1990-і роки. У Європейській спортивній хартії, прийнятій у 1992 році на конференції міністрів з питань спорту країн Європи, було вказано на необхідність зробити доступними кошти з державних бюджетів з метою вирішення проблем розвитку спорту. Одним з яскравих представників розвитку спортивних організацій та спортивної спільноти є Європейський регіон. Але навіть тут, в регіоні, де країни тісно пов'язані між собою в політиці та економіці, державна участь у спортивному житті суспільства має різну вагу і способи регулювання фінансових аспектів діяльності організацій. Фінансування масового спорту можна класифікувати на кілька моделей, спираючись на чотири визначальні критерії, серед яких:

- 1) рівень залучення населення до занять спортом (з урахуванням членських внесків);
- 2) рівень державного фінансування у розрахунку на одну особу;
- 3) внесок прямих сімейних витрат;

4) внесок волонтерського сектору.

Кожна з моделей відображає різні історичні, інституційні та культурні чинники, також як і різні рівні економічного розвитку й регуляторні механізми у кожній з країн.

Перша модель притаманна країнам півночі і заходу Європи. Ці країни мають високий рівень участі населення у спортивній діяльності і відносно високий рівень як приватного, так і державного фінансування. Група країн, які культивують таку модель, об'єднує Австрію, Бельгію, Данію, Фінляндію, Німеччину, Ірландію, Люксембург, Нідерланди, Швецію і Кіпр. В даній групі країн середній рівень сімейних витрат є низьким завдяки високому рівню державної підтримки, істотним надходженнями з інших фінансових джерел і високому рівню ВВП на душу населення. Внесок волонтерської праці також впливає на зменшення витрат на надання населенню спортивно-оздоровчих послуг високої якості.

Друга модель поширена в країнах середземноморського регіону. Цим країнам властивий низький рівень державної підтримки масового спорту. Соціальні потреби в спортивно-оздоровчих послугах тут спираються на меншу державну допомогу, ніж у країнах першої групи. Однак населення демонструє готовність витратити власні кошти за оздоровчі послуги спортивних клубів, враховуючи, рівень сімейних витрат більш високий у порівнянні з рівнем державних витрат. До цієї групи належать Греція, Італія, Мальта та Іспанія. У даній групі сімейні витрати на масовий спорт більш високі, ніж у країнах першої групи. Внесок волонтерського сектору також нижче, ніж у попередній групі, як і рівень участі у масовому спорті (членство в спортивних клубах).

Третя модель охоплює декілька країн, в яких спортивна інфраструктура була фактично зруйнована після 1990 року. У цих, насамперед центральноєвропейських країнах, існує низький попит на спортивно-оздоровчі послуги. Крім того, державна політика у сфері спорту не має пріоритетного значення у створенні умов для зростання попиту на спортивно-оздоровчі послуги внаслідок обмежених можливостей державних бюджетів. У цю групу входять Естонія, Угорщина, Литва, Португалія, Румунія, Словаччина і Словенія. У цих країнах рівень витрат із сімейного бюджету на заняття спортом є низьким, також як і внесок волонтерського руху. Фінансова підтримка з боку держави також відповідно низька. Рівень участі у масовому спорті (членство в спортивних клубах) становить приблизно стільки ж, скільки і в попередній групі.

Четверта модель (Болгарія, Чеська Республіка і Польща) майже ідентична попередній моделі. Важливою відмінністю цієї моделі є відносно висока частину фінансових надходжень від проведення державних лотерей, тоталізаторів і від азартних ігор. Чеська Республіка стоїть окремо від інших двох країн з причини високого вкладу волонтерського руху у розвиток спортивних організацій, що певною мірою компенсує незначні фінансові надходження з інших секторів. У даній групі низький обсяг сімейних витрат компенсується, як відносно високим рівнем державної підтримки масового спорту, так і надходженнями з

інших джерел. У Польщі та Болгарії, наприклад, внесок державних органів у фінансування спорту значно перевищує середні видатки на душу населення з сімейного бюджету.

На додаток до розглянутих вище чотирьох моделям можна визначити ще дві моделі, притаманні окремим країнам - Франції і Великобританії. У Франції рівень суспільного запиту на спортивно - оздоровчі послуги і рівень загальних витрат на заняття спортом на душу населення є приблизно порівнянними з аналогічними показниками країн, які застосовують першу модель фінансування масового спорту. Таким же високим, як у країнах першої групи, є рівень залучення населення до занять спортом. У той же час у Франції державний сектор робить більший внесок у фінансування масового спорту, ніж у країнах першої групи. На противагу, меншими є витрати із сімейних бюджетів.

У Великобританії діє модель обмеженої державної підтримки порівняно з будь-якою іншою країною. Витрати з сімейних бюджетів виступають відносно великим джерелом фінансування масового спорту, що відображає високий рівень готовності населення платити за послуги та високий рівень індивідуального усвідомлення важливості фізичної активності. Проте відносно низький рівень державної підтримки може призвести до зниження рівня участі населення у спортивній діяльності порівняно з країнами, де застосовується перша модель фінансування масового спорту. У міжнародній практиці спорту не можна забувати про такого гегемона, як США. У багатьох джерелах окремо виділяється американська модель фінансування спорту. Для Американської моделі характерна відсутність прямої підтримки спорту з бюджету країни і наявність великої кількості податкових пільг для приватного сектору. Актуальна також підтримка дитячо-юнацького спорту та оздоровчого руху з місцевих бюджетів. В Америці 95 % витрат на спорт, включаючи медичне обслуговування, беруть на себе приватні компанії. Однак середній рівень доходів населення, яке забезпечує подальшу окупність проєктів, таких, як чемпіонати професійних ліг, у США високий. В Америці існує практика пільгового оподаткування та кредитування, часткове або повне звільнення від сплати податкових зборів, надання субсидій і субвенцій. В якості прикладу можна навести звільнення від оподаткування надходить в спортивні організації спорядження та обладнання, а також внесків і пожертвувань різних підприємств. Все більшого значення в системі фінансування національного спортивного руху набуває співробітництво з провідними радіотелевізійними компаніями, що здійснюється на суто комерційній основі.

Таким чином, ми розглядаємо поняття "особистості" з точки зору спорту і спортивної діяльності. Кожний індивід народжується з унікальною генетичною та біологічною природою, яку слід розвивати. Ідентичність особистості забезпечується трьома різними природами: біологічною, соціальною і культурною. У той же час існує додатковий фактор ідеалів, здатних регулювати нашу поведінку, до яких ми відносимо спорт і спортивну діяльність. Цілісна особистість – це сукупність елементів ідеального і матеріального, біологічного, соціального і культурного.

Автономія чи унікальність особистості базується на переконанні, що її властивості базуються на мета реалістичних принципах. Особистість завжди співвідноситься з системою: релігійною, економічною, політичною, культурною, правовою. Спорт – це інституціолізована форма діяльності, направлена на виявлення меж людських можливостей у будь-якому виді спортивної діяльності. Як соціальний інститут спорт представляє собою величезний комплекс, що обслуговує лабораторію з підготовки, мобілізації і перевірки екстремальних ресурсів людського організму, направлених на формування цілісності особистості [10].

Список використаних джерел

1. Білогур В.Є. Соціально-філософський аналіз спорту як головної субстанції самореалізації особистості: теоретико-методологічні виміри / В.Є. Білогур // Гілея (науковий вісник): зб. наук.пр.- К.: Вид-во УАН ТОВ "НВП" "ВІР".- 2013.- Вип.72.-С.
2. Білогур В.Є. Світоглядні орієнтації студентів: тенденції змін у трансформаційному суспільстві: [Монографія] / В.Є.Білогур.- Дніпропетровськ: Пороги, 2011.- 311с.
3. Вашкевич В. Ціннісно-світоглядні настанови молоді в сучасних умовах. Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр].- К.: Вид-во УАН ТОВ "НВП" "ВІР", 2013.- Вип. 73.- С. 205-209.
4. Воронкова В.Г.Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего: [Монография] / В.Г.Воронкова / Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях // Под ред. О.А.Базалука.- К.: Издательский дом "Скиф".- 2012.- Т.2.- С.134-152.
5. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі: [Монографія] / О.Гомілко.- К.: Наук. думка, 2001.- 340с.
6. Захаров М.А. Социология спорта: Учебно-методическое пособие. – Смоленск: СГАФКСТ. – 2008.
7. Егоров А.Г. Спорт и цивилизация. Круглый стол / А.Г. Егоров // Теория и практика физической культуры. - 2004. № 1.
8. Международная хартия физического воспитания и спорта (Принята в г. Париже 21.11.1978 на 20-й сессии Генеральной конференции ЮНЕСКО). Организация физической культуры: Учеб. пособие для вузов физич. культуры. – М.: Физкультура и спорт, 2005.- 296 с.
9. Молодые люди и спорт: Европейский манифест. Принят конференцией министров по спорту европейских стран в Лиссабоне 18 мая 1995 года; Декларация участников европейской конференции "Спорт и местное управление", принятая в г. Годоло (Венгрия) 3 февраля 1996 года; Резолюция 9-й Европейской конференции министров спорта, принятая в Братиславе 31 мая 2000 г.
10. Мельник В.В. Концепції взаємодії людини і суспільства в контексті соціокультурних засад: теоретико-методологічні виміри / В.В. Мельник//Гілея.: науковий вісник: [зб. наук.пр.] - К.: Вид-во УАН ТОВ "НВП" "ВІР".- 2012.- Вип.65.- С.246-254.

References

1. Bilogur V. Socio-philosophical analysis of sport as the main substance of self-identity: theoretical and methodological dimensions / V. Bilogur // Gilea (scientific journal): Publishing house ; proceedings of the publishing house OOO NPP "BELIEVE." - 2013.- № 72.- P.74-76
2. Bilogur V. Ideological orientation of students: trends in the transformation of society: [Monograph] / : Century.Bloger.- Dnepropetrovsk: Sills, 2011.- 311 p.
3. Vashkevich V. Century Values and worldviews of young people in modern conditions. Gilea: scientific bulletin: of the proceedings .- K.: Publishing house OOO NPP "BELIEVE," 2013 .- №. 73 .- P. 205-209.
4. Voronkova V. Century, the Formation of a new worldview, a new man, a new society of the future: [Monograph] / Century, Voronkova / Who and how to get the younger generations // O. Bazaluk.- K.: Publishing house "SKIF".- 2012.- Т. 2.- P. 134-152.
5. Gomilko O. Metaphysics of corporeality: the concept of the body in philosophical discourse: [Monograph] / O. Gomilko .- K.: Science. Dumka, 2001.- P. 340
6. Zakharov, M. A. Sociology of sport: Training Handbook. – Smolensk CAPXT. - 2008.
7. Egorov A., Sport and civilization. Round table / A., Egorov //

Theory and practice of physical culture. - 2004. No. 1.

8. International charter of physical education and sport (Adopted, Paris 21.11.1978 at the 20th session of the UNESCO General conference). Organization of physical culture: a textbook for universities of physical culture. - M.: Physical culture and sport, 2005.- 296 P.

9. Young people and sport: European Manifesto. Adopted by the conference of Ministers of sport of the European countries in Lisbon on 18 may 1995; Declaration of the participants of the European conference "Sport and local governance, adopted in, Godollo (Hungary) 3 February 1996; the Resolution of the 9th European conference of Ministers of sport, adopted in Bratislava on may 31, 2000.

10. Melnik V. Centuries the Concept of human interaction and society in the context of social and cultural foundations: theoretical and methodological dimensions / V. Melnik //Gilea.: scientific review: [the collection . the scientific .of scientific papers .] - K.: Publishing house OUN OOO NPP "BELIEVE." - 2012.- №.65.- P. 246-254.

Bilogur V. E., Doctor of Philosophy, professor of Department theory and methodology of physical education and sport of disciplines, Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky (Ukraine, Melitopol) bilovlada@mail.ru

Formation of the concept personal fulfillment in sports in a transformational change: theoretical and praxeological measurements

In this paper, a concept of self-identity in the sport in terms of transformational change; revealed that self actualization as ideological intention and ability in the world of sports is an implementation of the potentials, talents, abilities, both physical and spiritual dimension; that samochwalow personality in sport is an example of the development of physicality and spontaneity, intuitive person; disclosed conceptual and categorial apparatus of the concept of self - through the notion of a self, self-control, self-discipline, international legal instruments that promote the development of sports at all levels; uncovered foreign experience of development of sports and terms of financial security. Revealed that self-regulation of the athlete is the "force field" movement unity energy, dynamic and meaningful semantic factors that affect the functioning of the system as a whole, as a single organism. The identified characteristics, conditions and the concept of self-identity in the sport. For the analysis of self-identity in the sport used synergetic methodology that most adequately reflects the essence of a person in a crisis of existence.

Keywords: the concept of self-identity, sports, sports of the highest achievements, mass sports, self-discipline, self-control, self-actualization

Bilogur V. E., доктор философских наук, профессор кафедры теории и методики физического воспитания и спортивных дисциплин Мелитопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого (Украина, Мелитополь) bilovlada@mail.ru

Формирование концепции самореализации личности в спорте в условиях трансформационных изменений: теоретические и праксеологические измерения

В статье сформирована концепцию самореализации личности в спорте в условиях трансформационных изменений; раскрыты положения о том, что самоактуализация как мировоззренческая способность человека в спорте есть реализацией потенций, талантов, способностей человека в физическом и духовном измерениях; что самоактуализация в спорте есть примером развития телесности, спонтанности, интуитивности человека; раскрыт понятийно-категориальный аппарат концепции самореализации личности в контексте понятий - самовладения собой, самоконтроль, самовоспитание, международно-правовые акты, которые создают правовые основы развития спорта на всех уровнях; раскрыт зарубежный опыт развития спорта и условия его финансового обеспечения. Для анализа самореализации личности в спорте использована синергетическая методология, которая наиболее адекватно отражает сущность личности в условиях кризисного бытия.

Ключевые слова: концепция самореализации личности, спорт, спорт высших достижений, массовый спорт, самовоспитание, самоконтроль, самоактуализация

* * *

УДК 141.1:305-055.2 (53+55+560)

Білокопитова Н. І.
здобувач кафедри філософії,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), nina_turk@ukr.net

КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ГЕНДЕРНОГО ПИТАННЯ В ТЮРКСЬКИХ, ПЕРСЬКИХ І АРАБСЬКИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Проблема жіночого рівноправ'я є однією з актуальних для розвитку всього людства. Питання гендерної рівності в ісламському Сході не є достатньо висвітленим як у західних так і у вітчизняних соціально-філософських працях. Стійкість впливу гендерних ісламських стереотипів на суспільну свідомість призводить до дискримінаційних явищ в різних верствах соціокультурного буття. Метою дослідження є порівняння особливостей розвитку процесів гендерної соціалізації у тюркських, перських та арабських суспільствах. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання. Зроблено висновок, що до паритету статі більш за інших серед досліджуваних об'єктів підійшли країни Магрибу та ОАЕ. Ірану та іншим перським державам це належить усунути розрив рівності між чоловіками і жінками у системі соціальної культури. У Саудівській Аравії, Афганістані та Йемені гендерна рівність залишається утопією. У перспективі можна перейняти досвід Тунісу в аспекті гендерної соціалізації суспільства іншими арабськими країнами, досвід може бути модернізований з урахуванням специфіки їх економічної ситуації.

Ключові слова: свобода, гендер, стереотипи, патріархат, тимчасові шлюби, полігамія, індекс гендерної рівності.

Процеси глобалізації та модернізації суспільства посприяли змінам у гендерному питанні багатьох країн світу. Незважаючи на численні дослідження в західній, мусульманській і вітчизняній науці, освітлення багатьох проблем, що стосуються гендерного рівноправ'я, не відрізняється об'єктивністю. Мабуть, жодна тема не привертає до себе такої уваги і не обростає такою кількістю помилкових уявлень, тлумачень, і непорозумінь, як питання про статус жінки в ісламі.

Тому актуальним буде довести різницю в розвитку феміної проблематики між тюркськими, перськими та арабськими суспільствами, дослідити чинники впливу на процеси гендерної соціалізації, що зумовили цю різницю у ісламському суспільстві.

Метою дослідження є виявлення спільних та унікальних чинників формування статусних ідентифікацій та соціальної переваги; порівняння особливостей розвитку гендерного питання у арабських, перських та тюркських суспільствах.

Аналізується не відмінність поведінки жінки або чоловіка, а соціальні норми у системі етносоціальної культури. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання.

Не відносини між фемініним та маскулініним, а соціум є основним об'єктом аналізу та впливу на формування міжстатевих відносин. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі.

На початку 90-х років цивілізовані країни почали активно використовувати гендерний підхід до розв'язання суспільних проблем, аналізу політики. ООН, міжнародні європейські інституції розглядають гендерне питання як один із пріоритетів розвитку людства. Розвиток і мир ставляться у залежність від вирішення питання рівності між чоловіками і жінками на сучасному етапі. У середині 90-х років до "Індексу розвитку людства" було додано два гендерних індикатори – гендерний індекс розвитку (GDI) і ступінь гендерної довіри (GEM) [1].